

ЛОПУШАН В.П.,

**старший викладач кафедри образотворчого
мистецтва та мистецької педагогіки Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини**

ЛОПУШАН Т.В.,

**кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури
та українознавства Уманського державного педагогічного університету імені
Павла Тичини**

ВИКОРИСТАННЯ ЗНАКОВОЇ СИСТЕМИ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ КЕРАМІКИ ТРИПЛЛЯ У ГУРТКОВІ ТА СТУДІЙНІЙ РОБОТІ

Кераміка, зокрема гончарство, як феномен народної культури лише порівняно недавно стало об'єктом серйозного зацікавлення українських учених. Усе нові і нові дослідження відкривають досі невідомі аспекти побутування цього унікального явища людської життєдіяльності. Феномен гончарства виявляється на межі дотику і єдності етнічної свідомості, традиційного укладу повсякденного буття і предметного світу. Тому предмети керамічного виробництва – традиційний об'єкт вивчення первісних і сучасних культур не лише для археологів і мистецтвознавців, а і для істориків культури і етнологів. Семіотичний розгляд гончарних виробів як специфічних культурних знаків у кінцевому результаті дозволяє реконструювати складні системи архаїчного світогляду, визначити витоки та генетичну спільність міфологічних образів та космогонічних систем, відтворювати складові міфопоетичної свідомості минулого та сьогодення. Адже кераміка, гармонійно поєднана своєю функціональністю в утилітарній і ритуально-міфологічній сферах людської життєдіяльності, поставала в духовно-матеріальній спадщині дописемних народів символами об'єктивних і суб'єктивних реалій, виражали ступінь реалізації людиною свого творчого потенціалу, відображала людського пізнання та освоєння навколишнього середовища. У кожній речі через її форму, специфіку виготовлення та особливості використання реалізувались не лише практичні потреби суспільства, а й широке коло світоглядних уявлень.

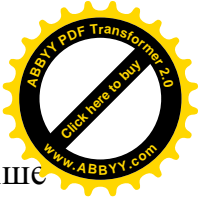
Предмети гончарного виробництва як об'єкти соціокультурних відносин, відігравали значну роль у формуванні та розвитку поведінки та образу мислення певного етнічного середовища.

Попри всю свою потенційну перспективність, одна із важливих тем вивчення кераміки – її декорування й орнаментика – залишається поза чільною увагою сучасних дослідників. Для такого стану речей є об'єктивні причини, адже на сьогодні практично відсутня дійова методика розшифрування знакових систем. Окрім того, сам предмет символізму архаїчних культурних традицій, адекватне осягнення сучасною свідомістю духовних пластів наших попередників є надзвичайно складним завданням. Давні світоглядні символи в процесі свого історичного розвитку поступово змінювалися, трансформуючи первісну конотацію світових архетипів, утворюючи псевдо- і нашаровуючи нові, осучаснені значення. В результаті все це призводило до полісемії реалістичних образів світових ідей та елементарних знаків інформації.

Окремою площиною, ще не дослідженою з точки зору знаковості, поки що, залишається трипільська кераміка. Дуже важливою, на наш погляд є також проблема інтерпретації форми, змісту та знакової системи кераміки Трипілья, а також уведення її в сучасний етнокультурний контекст, як засобу формування етнокультурної свідомості молоді.

Ліплення – один із видів образотворчого мистецтва, який чи не найбільше з-посеред інших видів художньої діяльності людини увібрав у себе відголоски давніх архаїчних культів та культурно-знакових систем. Цей різновид мистецької діяльності доступний для занять у класній та гуртковій діяльності школярів. заняття з ліплення впливають на формування розумових здібностей дітей, розширюють їх художній світогляд, сприяють етнокультурному самовизначенню особистості.

Заняття в гуртку ліплення й розпису – є ефективна форма прилучення учнів до декоративно-прикладного народного мистецтва. Крім того, вони знайомлять школярів з виробництвом, його технологією, технікою.

Як показує практика, дотепер у роботі з дітьми по ліпленню найчастіше використовували пластилін, що зручніше в зберіганні й не вимагає особливих приготувань у процесі ліплення, та й бруду від нього майже не буває.

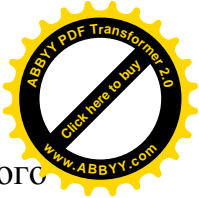
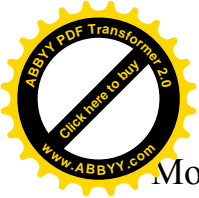
І все ж для гурткової роботи найкращим матеріалом є глина, яку можна не тільки висушити, але й обпалити в муфельній печі. Виріб, виконаний з глини з наступним одноразовим або багаторазовим випалом називають керамікою, від грецького слова „keramos” що й означає глина.

На практичних заняттях учні знайомлять із основними способами ліплення: конструктивним, пластичним і комбінованим, що застосовується під час виготовлення народних іграшок, фігурок тварин і людини.

Ще за часів Трипілля було започатковано основні методики ліплення кераміки, які використовуються і донині. Особливу увагу наші далеку пращури приділяли обереговій функції керамічних виробів. Талісмани у вигляді масок виготовляли з дерева, металу, глини. Чіпляли їх до поворозки й носили на шиї або на поясі. Вірили, що оберіг захистить життя в запеклому бою з ворогом, принесе удачу на полюванні, убезпечить від хвороб і нещастя.

Нині обереги – це сувеніри, які нагадують про нашу минувшину. Кумедні маски-мордочки, виліплені на основі глиняного коржика, можна використати як оригінальні доповнення до подарунка. І супроводити жартівливими побажаннями. Наприклад, оберіг від поганих оцінок, від сумного настрою, від заздрощів, від недобрих друзів.

Своєрідним амулетом-оберегом за трипільської доби слугувало і намисто. Під час занять гуртка, присвячених виготовленню оберегів, найпростішими за технологією виготовлення є саме намистини. Виготовлення намиста дає необмежений простір для фантазії. Намистини – у формі кульок, сплюснених кульок-кнопочок, барилиць, кубиків, прямокутників, еліпсів тощо. Лощені, прикрашені штампованим орнаментом або мальовані ангобами. Низки – з однакових намистин або різних, різноманітних поєднаних. З кулоном або з великою намистиною в центрі. Короткі або довгі, на дві-три низки. Ліпимо задуману форму. Наскрізь проколюють її голкою і, залишаючи на голці, декорують.

Можна виготовити намисто на основі кольорових глиняних мас. Для цього беруть кілька невеликих мисочок. У кожну кладуть дрібно потовчену суху глиняну масу ясного кольору. Додають керамічні пігменти різних кольорів. Заливають водою. Маса має постояти, розпуститися. Далі перемішують масу, щоб вона стала однорідною, й залишають її підсихати до потрібного для роботи стану. Якщо немає керамічних барвників, використовуються декоративні можливості різноколірних глин. Висушені, випалені намистини нанизуються на волосінь або нитку. У подальшій роботі над берегами діти виготовляють рельєфні пластини, глиняні ляльки, зооморфні фігурки.

Таким чином дитина може прилучитися до народної творчості, здобути знання про багатючий світ міфологічних уявлень нашого народу і, водночас, здобути практичні навички роботи з глиною, виготовлення гончарних виробів.

Саме тому, досліджувана нами проблема займає помітне місце у навчально-виховному процесі і має відповідну і практичну цінність, яка виявилася у розробці методики гурткової роботи з учнями загальноосвітньої школи.

Література:

1. Балашкевич В. Виховне поле традицій минулого // Рідна школа. – 1997. – №2. – С.21-23.
2. Журецький Я. Прилучення учнів до української національної культури // Педагогіка у психологія. – 1998. – №3. – С.157-164.
3. Пошивайло І. Феноменологія гончарства: Семіотико-етнологічні аспекти – К., „Книга”, 2000. – 414с.
4. Рудницька О. Українське мистецтво у полікультурному просторі. – К.: „ЕксОб”, 2000. – 206с.
5. Трипільська цивілізація у спадщині України. Матеріали науково-практичної конференції. – К.: „Просвіта”, 2004. – 328с.